

Akıcı Okumayı Geliştirme

Kavramlar, Uygulamalar, Değerlendirmeler

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ

4. Baskı

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ

AKICI OKUMAYI GELİŞTİRME
Kavramlar, Uygulamalar, Değerlendirmeler

ISBN 978-625-7676-13-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ocak 2021, Ankara

4. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

İlkokula başlayan bir çocuğun başarması gereken en önemli becerinin okumayı öğrenmek olduğunu söylemek yanlış olmaz. Okumayı başarmak ya da başaramamak, temel olarak akademik başarının da ne düzeyde olacağına dair ipuçları vermektedir. Bundan dolayı gerek öğretmenlerin gerekse ebeveynlerin ilkökula başlayan çocukların okumayı öğrenme süreci en önemli gündemleri arasında yer alır. Bu süreçte ebeveynler çocuğun okumayı öğrenip öğrenemeyeceği konusunda zaman zaman kaygı yaşarlar. Ebeveyn tarafından yaşanan kaygının çocuklar tarafından da zaman zaman hissedildiği ve baskı olarak algılandığına şahit oluruz. Bunun yanında öğretmenlerin de özellikle birinci sınıfta okumayı öğretme sürecinde yoğun bir süreç yaşadıkları gözlenir. Bütün bunlar okumayı öğrenmenin de öğretmenin de zor bir süreç olmasının doğal çıktıları olarak değerlendirilebilir. Bu süreci başarılı atlatmak akıcı okumanın gelişimi için güçlü bir başlangıç olurken; süreçteki başarısızlıklar olası akıcı okuma sorunlarının ilk işaretleri olabilir.

Akıcı okuma becerisi, çocuğun akademik yaşamına geçişteki köprüdür. Çünkü bütün akademik içeriklerde okuma ve anlama kritik rol üstlenmektedir. Çocukların okuduğunu anlamayı başaramadan yazılı metinlerde yer alan bilgileri öğrenmeleri neredeyse imkansızdır. Onların bu metinleri anlayabilmesi içinse öncelikle akıcı okuma becerisine sahip olması gerekir. Çocuğun akıcı okumasındaki ustalığı, onun okuduğunu anlama sürecindeki konforuna yansır. Akıcı okuyan bir çocuğun metni okurken birincil işi metni anlamak iken; akıcı okuyamayan bir çocuğun metni okurken birincil işi metindeki kelimeleri tanımak ve kelimelerin şifresini çözmektir. Akıcı okuyamayanlar için okuduğunu anlama ikinci planda kalmaktadır. Akıcı okuma sorunu olan çocuklarda anlama ikinci planda kaldığı için yazılı metinlerden öğrenmede de sorunlar olabilmektedir. Bütün bunlar öğretmenlerin ve ebeveynlerin öğrencilerin akıcı okuma becerilerini geliştirmeye öncelik vermeleri gerekmektedir.

İlk okulun ilk yılları, öğrenciler için akıcı okumayı başarıma yılları olmalıdır. Özellikle ilk üç sınıfta öğrencilerin akıcı okumanın doğruluk, hız ve prozodi olmak üzere tüm bileşenlerinde akıcılığı kazanmış olması gerekir. Çünkü dördüncü sınıftan itibaren öğrencilerin okuduğu metinlerin yapısı, türü ve içeriği farklılaşmaktadır. Bu sınıftan itibaren öğrenciler, daha çok bilgi ve kavram yüklü metinlerle karşılaşmaktadır. Bu metinlerin anlaşılabilmesi içinse öğrencilerin akıcı okuyor olması gerekmektedir. Öğretmenler de öğrencilerin akıcı okumaya ilişkin gelişimlerini ilk yıllarda desteklemeli ve olası okuma sorunlarını engelleyici uygulamalar yapmalıdır.

Akıcı okuma kendiliğinden gelişen bir beceri olarak görülmemelidir. Akıcı okuma becerisinin gelişimi etkililiği kanıtlanmış yöntemlerin ve sistematik programların uygulanması ile mümkündür. Bu kitapta akıcı okumanın gelişimi ve okuma güçlüklerinin giderilmesine yönelik yaklaşımlara, yöntemlere ve uygulama süreçlerine yer verilmiştir. Bunun dışında akıcı okuma ve okumanın gelişimine

yönelik teorik ve kavramsal bilgilere yer verilmiştir. Hazırlanan bu kitabın öğretmenlerin akıcı okuma hakkındaki bilgi ve deneyimlerine katkı sağlaması beklenmektedir. Akıcı okuma konusunda çalışma yapacak araştırmacılar için başlangıç düzeyinde bilgi edinmeye ve araştırmalarını yapılandırmaya yardımcı olabilir.

Kitabın içeriği kısaca şöyledir:

- Akıcı okumanın kavramsal temeli,
- Akıcı okumayla ilgili değişkenler,
- Akıcı okuma problemleri ve nedenleri,
- Akıcı okuma problemlerinin giderilmesi,
- Akıcı okuma becerilerinin değerlendirilmesidir.

Okuma konusunda araştırmalarımı ve deneyimlerimi geliştirmemde kuşkusuz en büyük katkı adlarını saymadığım öğretmenler ve öğrencilere aittir. Öğretmenlerin deneyimleri ve öğrencilerin akıcı okumayı geliştirme amacıyla yaptığımız uygulamalar önemli bir yer tutmaktadır. Bundan dolayı karşılaştığım ve deneyimleri paylaştığım öğretmenlere ve öğrencilere teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca okuma alanında derin bilgi ve tecrübeleriyle bize okuma eğitimi alanına yönlendiren benim gibi pek çok araştırmacıya ilham kaynağı olan değerli hocam Prof. Dr. Hayati AKYOL' a sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım. Bununla birlikte kitabın hazırlanma sürecindeki teknik desteklerinden dolayı Ertuğrul Çam'a ve Aylin Hiğde'ye teşekkür ederim.

Prof. Dr. Muhammet BAŞTUĞ
ORCID No: 0000-0002-5949-6966

Kasım 2023

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM GİRİŞ

Okumanın Diğer Dil Becerileriyle İlişkisi.....	3
Okuma Tarihine Özet Bir Bakış	5
Akıcı Okumanın Tarihi	6
Beyin ve Okuma	10
Okuma Sürecinden Sorumlu Beynin Temel Yapıları.....	11
Beyinde Okumaya İlişkin Hiyerarşi.....	14

2. BÖLÜM OKUMA MODELLERİNDE AKICI OKUMANIN YERİ

Frith Okuma Gelişim Modeli	16
Chall Okuma Gelişim Modeli.....	17
Ehri Okuma Gelişim Modeli	19
Okumanın Basit Görüşü.....	21
Okuma Halatı Modeli	23
Otomatiklik Teorisi	25
Okuma Gelişiminin Temel Bileşenleri ve Aşamaları.....	29
Çocuklar Okumayı Nasıl Öğreniyor?	30
Çocukların Okumayı Geliştirme Yolculuğu	31
Akıcı Okumada Erken Okuryazarlığın Rolü	33

3. BÖLÜM AKICI OKUMA

Akıcı Okuma Nedir?	35
Akıcı Neden Önemlidir?	37
Akıcı Okumanın Öğeleri	38
Doğru Okuma.....	39
Başlıca Kelime Tanıma Problemleri.....	41
Okumada Hatalı Davranışlar	43
Okuma Hızı.....	45
Okumada Prozodi	49
Akıcı Okumada Metnin Önemi	51
Akıcı Okuma ve Göz Hareketleri.....	52

Akıcı Okuma ve Bellek	53
Akıcı Okumada Dikkatin Rolü.....	54
Akıcı Okuma ve Okuma Motivasyonu	58
Okuma Motivasyonunun İki Türü: İçsel ve Dışsal Motivasyon	61
İçsel Okuma Motivasyonu.....	61
Dışsal Okuma Motivasyonu.....	62
Çocukların Okuma Motivasyonunu Neler Olumsuz Etkiler?	62
Akıcı Okuma ve Kelime Hazinesi	63

4. BÖLÜM

AKICI OKUMA PROBLEMLERİ

Akıcı Okuma Problemlerinin Olası Nedenleri.....	65
Disleksi.....	69
Aleksi.....	76
Optileksi.....	77
Hiperleksi	80
Akıcı Okuma Sorunu Yaşayan Çocuklarda Gözlenenler	85
Akıcı Okuma Sorunu Olan Çocukların Genel Durumu.....	87
Akıcı Okuma Sorunu Yaşayanlar Evde Neler Yapar?.....	87
Akıcı Okuma Sorunu Yaşayanlar Okulda Neler Yapar?	88
Akıcı ve Zayıf Okuyucular Arasındaki Derin Boşluk.....	90

5. BÖLÜM

AKICI OKUMAYI GELİŞTİRME VE OKUMA SORUNLARINA MÜDAHALE

Akıcı Okumayı Geliştirmede Nelere Dikkat Edilmeli?	91
Akıcı Okumayı Geliştirme Stratejileri	93
Tekrarlı Okuma.....	94
Eko Okuma	101
Eşli Okuma.....	104
Paylaşımli Okuma	105
Okuyucu Tiyatrosu.....	109
Kelime Kutusu Tekniği	112
Paragrafın Önceden Dinlenmesi Tekniği.....	113
Teknoloji Destekli Okuma Yöntemleri	115
Koro Okuma	117
Nörolojik Etki Yöntemi.....	120
Akran Okuma Öğretimi	122

Yapılandırılmış Akıcı Okuma Yöntemi	123
Akıcılık-Amaçlı Okuma	125
Akıcılığı Geliştirme Dersi.....	129
Çocuk Merkezli Okuma Müdahalesi.....	130
Rehberli Okuma	132
3P Yöntemi	136
Fernald Yöntemi	139
HELPS Programı	142
Orton-Gillingham	146
Wilson Okuma Sistemi.....	149
Bölümleme (Chunking)	151
Rave-O	153

6. BÖLÜM

AKICI OKUMANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarama	157
Teşhis.....	159
Öğrencinin İlerlemesini İzleme.....	159
Akıcı Okuma Öğeleri ve Değerlendirilmesi	161
Doğru Okumanın Değerlendirilmesi	161
Okuma Hızının Değerlendirilmesi	161
Prozodinin Değerlendirilmesi	162
Akıcı Okumanın Değerlendirilmesine Yönelik Uygulama Metinleri.....	167
Kaynakça.....	173

GİRİŞ

Okuma, öğrencilerin ilkokul boyunca kazandığı en temel ve kritik akademik beceridir. Okuma yeteneğinin akademik, ekonomik, sosyal, politik ve kişisel bir değer olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Bir çocuğun ilkokula başlaması ile birlikte okumanın öğrenilmesi ya da öğrenilememesi en önemli gündem maddesi olmaktadır. Çünkü okuma becerisinin başarılı bir şekilde kazanılması onun okul yaşamı boyunca diğer akademik öğrenmeler için kazanacağı en önemli öğrenme anahtarıdır. Okuma becerisine sahip olmak, bir öğrenme anahtarına sahip olmak demektir. Çünkü bu beceri sayesinde çocuk yazılı materyallerden bilgi edinme imkanına sahip olur. Aksi durumda ise okuma becerisini yeterince kazanamayan çocuğun akademik başarısızlıkla karşılaşması doğal olarak görülebilir. Bu durum aynı zamanda çocuğun sınıf tekrarı yapmak zorunda kalmasına neden olabilir. Bununla birlikte çocuklarda okuma sorunu liseye kadar devam ederse, muhtemelen bu çocukların mezun olmadan okulu bırakması söz konusu olabilir (Harris & Sipay, 1990). Dolayısıyla okuma başarısızlığı, bireyin genel olarak yaşamındaki başarısızlığa neden olabilir.

Günümüzde sınıflara yakından bakıldığında akademik başarıda sorun yaşayan çocukların geçmişlerinde mutlaka bir okuma krizinin izlerinin olduğu görülecektir. İlkokulun ilk yıllarından itibaren okumayı öğrenmedeki sorunlar, çocuklar için bir süre sonra genel öğrenme sorunu haline gelmektedir. Bunun iki temel nedeni vardır: Birincisi okumayı öğrenmek, diğer öğrenmeler için anahtar role sahiptir. Okumayı iyi öğrenen bir öğrencinin diğer dersleri de okuma becerisini kullanarak öğrenmesi beklenir. Aksi durumda ise diğer dersleri öğrenmek için okuma becerisine ihtiyacı olan çocuk okumayı iyi öğrenemezse akademik anlamda başarısız hale gelir. Dolayısıyla diğer derslerde öğrenmenin ilk yolu, okumayı öğrenmektir. İkinci nedeni ise çocukların okula başladığında ilk ciddi öğrenme deneyiminin okuma ve yazmayla başlamasıdır. Bu deneyiminde başarısız olan çocukların diğer dersleri de öğrenmeye ilişkin başarısızlık algısı gelişecektir. Sonuç olarak okumayı iyi öğrenememe çocuk için akademik açıdan bir yetersizlik olarak ortaya çıkabilir.

İlkokul yıllarında etkili bir okuma becerisi olarak akıcı okumanın kazanılması çocuğun akademik yolculuğundaki en önemli yapı taşı olarak düşünülebilir. Bundan dolayı eğitimcilerin ve ebeveynlerin çocukların eğitiminde akıcı okumayı kazandırmak başlıca hedefi olmalıdır.